

Indhold

Forord 9

Indledning 15

Holbergs liv og livsværk – i punktform 36

1 Sort lune og krigerisk kunst 43

Nydelse er farlig, nydelse er festlig 44

Christian og Karen, Ludvigs far og mor 48

Dansk kunne jeg lære af de andre drenge i Bergen.

 Tysk mod dansk 53

Min sygdom, en arv fra min far. Rus og paranoia 57

Ædende feber. Psykosomatik 59

Jeg bor fint. Modens magt 62

Holberg biograferet af sin ven, kgl. kapelmester Scheibe 67

Mørkt irritabel. Holbergs hypokondri 75

Sort lune, krigerisk satire 78

”Bedrøvet selv, jeg tit gør mangan anden lystig”. Humorterapi.

 Melankolien, der må klovne 83

Holberg og teatrets virkelighed 86

De oppustede egoers komik – ifølge Platon 90

Stivhedens og distraktionens komik – ifølge Henri Bergson 94

Le dit nag ud – Freud om humor 98

På én gang latter *mod* og latter *med* 104

2 Den kunst at vække eftertanke 109

Sokrates’ metode bliver Holbergs: at grave skjulte løbegange 110

Holberg om sokratiske erotik. Liflige Holberg! 116

Kynikeren Diogenes 119

Humanisme. Hellenisme 122

Det serio-komiske, det på én gang alvorlige og latterlige 125

Lighed, enshed. Satirisk demokratisme 129

Fritænker Holberg udforsker fanatisme, også sin egen 133

En Cicero-tekst om ”verdensomspændende overtro”,

 som oplyserne tyede til 140

Fjolleri roses, dårskab lovprises – Erasmus af Rotterdam og Holberg 142

Menneske først og kristen så, dvs. moralfilosofi før teologi 147

3 ”Naturen haver ligesom protesteret” 153

- Striden mellem De Antikke og De Moderne – i Frankrig og i England 154
Holberg om Striden mellem De Antikke og De Moderne.
Forfald? Fremskridt? 161
Peder Paars – rettet mod oldtid? Rettet mod heltedigt? 166
Peder Paars – rettet mod heltemod? Rettet mod Sokrates?
Paars og Don Quixote 176
1500-, 1600- og 1700-tallet. 1700-tallet: Le siècle des lumières, Lysenes Sekel 186
Religionsfilosofisk naturalisme, deisme. Naturret, menneskeret 190
Den indre gud, den kosmiske gud. At tro på sin samvittighed 196
To oplysningstider: i 400-300-tallet f.Kr. og i 1700-tallet efter.
Postmodernismen contra Oplysningen 199
Decorum og det naturlige. Det usømmelige 202
Holberg og Pierre Bayle, ransagere begge 206
Optimisme? Fremskridtstro? Fornuftstro? 211
Historiens gang: Tilbage? Fremad? I kreds? 219
Holberg, konservativ og radikal. Kan et samfund bestå uden religion? 224
Bønder. Kvinder 238
Mod tvangsægteskab. Satirisk demokratisme 242

4 Satirens grønne gift. Poesiens høje gejst 253

- Skema over rebel Holbergs anti-universitære provokationer 1718-1720.
Holberg humanist 254
Krigslyst er mine fiktive værkers kilde. Kan ’satiriker’ og ’filosof’ forenes? 256
Akademisk blodtørst. Holberg og Hojer 260
Så hjemsoget, udsat og lille er jeg! Holberg og hans høje garantier 265
Fra yderlighed til yderlighed. *Dum vitant stulti* ... Faldet truer fra tre sider 269
Den Poetiske Raptus 271
Ulykkernes ubrydelige kæde. Holberg bange af sig? 274
Tredje satire: ”Kritik over *Peder Paars*”. Rostgaard og Gram mod Holberg 277
Tak for sidst til professor Gram (let anonymiseret).
Menneske, maskine. Kådhed i blodet 288
Guddommelig og ikke-guddommelig kunst ifølge Holberg 296
Poesiens høje gejst. Fanatisme. Enthusiasme. Satirens grønne gift. Satirens intet 306
Selve det satiriske 309
Holbergs hu stod til den komiske, dvs. den lave, genre – og dog 316
Ironi mod institution. Universitetssekretær Holberg skriver
rektors festtale (maj-juni 1720) 318
Om dannelse. Om valget af livsstilling 322
Holberg som formidler, forsker, latinist og karakter 327
Satire og historieskrivning – Hans Gram om Holberg 335

5 Kende sig selv – det *kan* et menneske ikke 337

Tre Breve til en Højfornem Herre kan og bør betragtes som en selvbiografi 338

Holbergs selvbiografi er tre breve henvendt til en nobel garant:

Den Højfornemme Herre. Mennesket er en selvbedrager 343

Klassikercitaterne tjener til at give selvfortællingen vitalitet og dybde 352

Mit liv – noget af en skælmeroman. Petronius og Juvenal 358

Smag, lidenskab, sansning, krop. Oplysernes revolte mod rationalismen 364

Nej til censur og selvcensur. Kættere er samfundsgavnige 369

Antikkens styrke i Holbergs værk 375

Citatkunstneren. Holbergs beretning om Københavns brand 1728

fejlvurderet af forskerne 384

Retorik, probabilisme. Essayistik 388

Ikke prædike, ikke deklamere, men moralisere.

Fiktionsfilosofi – kunst må der til 395

Biografi og historie. På storhed kommer det an! 400

Decorum – stil må der til 407

Kirkehistoriker Holbergs verdslige blik. Filosofiske historikere:

Holberg, Voltaire, Hume og Gibbon 412

En historiker skal være hævet over parti, nation og konfession 417

Historiens, biografiens og komediens spejl.

Videre om Holberg som filosofisk historiker 422

Muhammed biograferet. Enthusiasmens verdenshistoriske kraft 433

Om jøderne. Holbergs deisme I 437

Holbergs deisme II. Det gode for det godes egen skyld? 443

”Tingen i sig selv erkender vi ikke” 448

Den ulykke at blive oplyst 452

Alttings kredsende flyden. Montaigne 454

6 Komediernes væld 457

Komediens råstof: brunst, råstyrke og glubende appetit 458

I komedier vinder den, der kan digte en komedie og spille den 463

Hævn over samfund og stat 470

”Det meste regeres i verden af slumpelykke”. Intrige er kunst, kunst under pres 473

Ironi er pseudo-samarbejde 478

En komedie er ironisk og ser derfor mennesker som fremmedbestemte typer 484

Jacob von Tyboe. Den gølge skryder får sødme af det ironiske modspil 489

Julestue. En kone i brynde får ynde. Kierkegaard om ro og latter 502

Den 11. Juni. Blodsugerens bortgang, bondefangerens triumf 509

7 Holberg og kønnet. Frisprog. Storsind 523

- Budskabet i 4. satire: En mand må bringe avlekræft, stærke nerver
og godt humør med ind i ægteskabet 524
- Regnemester uden sten. Libertinisme og læserflirt 533
- Kærlig knark (*Barselstuen*). Selvindsigt og galgenhumør 546
- Komedieunderet: At narren holder skansen. *Den Stundesløse* 561
- Sådan bygges en karakterkomedie op! 569
- Nej, Holbergs komedier er ikke ”propaganda for enevælden”.
De uforbederlige. Det uløselige. Morale 576

8 Fejlen i blodet. Lægende fantasi 585

- Leve vejrhanen! Lad dine meninger være foreløbige.
Det ustyrlige, affektredne sind 586
- Lidenskabens store gavn 591
- 14 kendetegn på en ægte tæinker. Passionernes økonomi. Vrede og sex 595
- Lægens pligt til kurerende fiktioner og listig fantasi.
Med galskab skal galskab fordrives 599
- Særtilfældet, fejlen i blodet. Om materialisten-ateisten
La Mettrie og om kynikeren Jacques Esprit 606
- Om Mandevilles tese: Private laster = offentlige gevinster.
En vis åbning mod liberalisme 610
1. satire: Heraklit og Demokrit. Høj humorfilosofi 619
- Fornuften, denne tyran 623
- Galehuset verden, et syn for guder 627
- Tragi-komik. Serio-komik 629
- Holbergs sted filosofisk set. Selvindsigt formørker lykke,
visdom forstyrrer glæde 633
- Theatrum Mundi – verden som et teater, livet som et optog af narre 636
- Maskerade som eksistentiel leg. Holberg tindrende kåd 641
- Endte Holberg som ”iskold misantrop” (Carl Roos)? 646
2. satire: ”Apologi for sangeren Tigellius”. Hele verdens og
alle epokers humørsvingninger 648
- Den store natur og den lille natur. *Cyclus* (historiens kredsen),
Gyrus (sindets kredsen) og *Stasis* (den uforanderlighed, som satiren ser) 654
- Mortis imago*. Omsorg lærer vi med billedet af døden for øje 662

Epilog 664

Noter 667

Bibliografi 735

Register 751